

БЕКІТЕМІН:

Ақмола облысы білім басқармасының
«Ақмола дарыны» дарынды балалар
мен талантты жастарды анықтау және
қолдау орталығы» КММ

басшысы Е.Оразов

«12» 02 2025 ж.

**Жалпы орта білім беретін мектеп оқушыларының арасында республикалық
«Мәшһүр-Жүсіп оқулары» байқауын өткізу
Ережесі**

1. Осы Ереже жалпы білім беру ұйымдары оқушыларының арасында өткізілетін республикалық Мәшһүр-Жүсіп оқуларын өткізу тәртібін айқындайды.

1.1. Байқауды ұйымдастырушы Ақмола облысы білім басқармасының «Ақмола дарыны» дарынды балалар мен талантты жастарды анықтау және қолдау жөніндегі орталығы» КММ болып табылады.

Байқаудың мақсаты:

2. Мәшһүр-Жүсіп оқуларының мақсаттары – философ-ақынның рухани мұрасын дәріптеу, шығармаларында бейнеленген туған жерге сүйіспеншілік, белсенді азаматтық ұстанымды өскелең ұрпақта тәрбиелеу, тұлғаның зияткерлік және шығармашылық әлеуетін дамыту.

Міндеттері:

- Мәшһүр-Жүсіп Көпейұлының туындыларындағы ел мен жерді құрметтеу, аялау, қадіріне жету идеяларын жас ұрпақ бойына сіңіру;
- оқу-білім, өнер үйрену, адамгершілік тақырыптарын негіз еткен туындылары арқылы отансүйер, білімді, рухы берік азаматтарын тәрбиелеу;
- әдебиетті, тіл мен өнерді құрмет тұтатын оқушылардың шығармашылық қабілетін ұштау;
- ғұлама еңбектерінің ел егемендігінің бастауы болғандығын көрсету;
- ақынның әдеби-тарихи деректерге толы шығармаларындағы, әсіресе фольклорлық жазбаларындағы ұлттың ұлы тұлғаларымен таныстыру;
- ұлы тұлғалардың істерін келешек ұрпаққа үлгі тұту, ел тарихымен сабақтастыра кейіпкердің ерекшеліктеріне бүгінгі күн талаптарына сай сараптама жасай білу.

3. Байқаудың қатысушылары

Байқауға оқу тіліне қарамастан, мемлекеттік және мемлекеттік емес жалпы білім беру ұйымдарының 8-11-сынып оқушылары қатыса алады. Байқау қазақ тілінде өтеді.

4. Байқаудың шарттары

Байқау 5 бағыт бойынша өткізіледі.

I бағыт – «Алдыма өлең жаз деп қағаз келген, Сөзімді сөйлеп бақтым мен де білген». Мәшһүр Жүсіп шығармаларын түсіне білу, оны дамыту, өз сезімімен байланыстыра алу талабы қойылады.

1. Қатысушыларға бірнеше тақырып ұсынылады.
2. Қатысушы бір тақырып бойынша өз өлеңін шығарады.

3. Шығарған өлеңінің идеясы, тақырыбы ақын шығармаларымен үндес және өзектес болуы шарт.

4. Ақын ойларын тарату, негізгі түйінін ұға білу және соған өз өрнегін, өз ойын көркем сабақтастыра алуы қажет.

5. Өлеңін мәнерлеп, көркем оқи білуі керек.

7. Өлеңнің идеясын ұғынуы, ақын тақырыбымен үндестік, өз өрнегі мен көркемдік сипаттары негізге алынады.

II бағыт – «Бас болып өнер білсең, тіпті жақсы» - ғылыми зерттеу жобасын қорғау.

Ақын, әдебиетші, ел тарихын жинақтаушы бабаның туындыларына зерттеушілік көзқараспен баға бере білуді талап ету. Мәшһүр-Жүсіп Көпейұлының шығармаларындағы көркем ой, талғам мен түсінік, ұлттық танымның ерекшеліктерін, адамзат, ұлт руханиятындағы мәнімен сабақтастыра отырып, **ғылыми зерттеу жоба** әзірлеу және оны қорғау талабы қойлады.

1. Жоба 20-25 бет көлемінде болуы керек.

2. Тақырыптың нақтылығы, өзектілігін анық белгілей алуы, мақсат-міндеттердің дұрыс қойылуы.

3. Тақырыпқа қажетті ғылыми, көркем әдебиеттерді зердеден өткізуі.

4. Қорғауға ұсынылатын тұжырымдардың ғылыми талдануы, әдіс-тәсілдерінің нақтылығы, қажетті материалдардың (көркем, ғылыми әдебиеттер мен т.б. дереккөздерінің) жеткілікті болуы.

5. Бөлімдер мен тарауларға дұрыс бөлініп, әр бөлім, тарау бойынша нақты қорытынды жасай алуы.

6. Дәлелдері мен тұжырымдары арқылы жасалған қорытындысының дұрыс анықталуы шарт.

7. Ғылыми жұмысты қорғауға 5-7 минут уақыт беріледі.

III бағыт - «Білімді зерек адам болам!» - десең, Қара өзінді басқаның айнасымен» - эссе жазу. Мәшһүр Жүсіп Көпейұлы шығармашылығынан туындайтын идеялар мен көркем ойларды кеңейте жазу, ашу, ұлт тарихымен, әдебиетінің өзге өкілдерінің көркем мазмұнымен байланыстыра алу, ұлы баба туындыларынан өріс алатын терең танымды тарату.

1. Эссеге қойылатын талаптардың бастысы – оның құрылымының нақтылығы: оқушының эсседе кіріспе мен негізгі бөлімнің ара-жігін дұрыс бөліп, ой желісін таратуда, жүйелі баяндауда құрылымдық белгіні сақтай алуы шарт.

2. Кіріспеде төмендегідей мәселелер қамтылуы тиіс:

- шығарма тақырыбы туралы әдебиеттегі ойлар мен пікірлер;
- қоғам үшін қажеттілігі, өмірді, ортаны түсінудегі мәні.

3. Негізгі бөлім:

- тақырып көтерген негізгі мәселелер;
- тақырыпты ашуға қажет деректер мен дәлелдер;
- нақты жүйелі ойлардың түйіні.

4. Қорытынды:

- негізгі бөлімдегі алынған нәтижелер мен ойлардың түйіні;
- тақырыптың маңызы.

Эссе құрылымының шарттары жалпы үлгі ретінде ұсынылады. Себебі эссе – еркін шығармашылық жұмыс. Ойды жеткізудің тәсілдері мен деректері, дәлелдері, тақырыпқа қатысты пікірлер шығарма жазушының өз стиліне, мәнеріне қарай өзгеруі де мүмкін. Бірақ қалай болғанда да, эссе де оқушының өз ойы, пікірі беріліп, дерек, дәлелдермен түйінделіп, бекітіліп отырылуы қажет.

IV бағыт: «Мәшһүр Жүсіп Көпейұлының фольклорлық мұрасы. Хандар, батырлар».

1. Қатысушыларға Мәшһүр Жүсіптің қазақ халқының хандары, батырлары туралы фольклорлық жазбаларынан келесі тізімде көрсетілген екі топтың ішінен бір тұлғаны таңдау ұсынылады.

«Хандар»: Алаша хан, Уыз, Шыңғыс хан, Жошы хан, Жәнібек хан, Тоқтамыс хан, Қасым хан, Есім хан, Тәуке хан, Абылай хан, Абайділда хан, Кенесары хан.

«Батырлар»: Ер Едіге, Қобыланды батыр, Шора батыр, Қаракерей Қабанбай, Қанжығалы Бөгенбай, Шақшақұлы Жәнібек, Балтакерей Тұрсынбай, Шанышқылы Бердіқожа, Олжабай батыр, Малайсары батыр, Жасыбай батыр, Баян батыр.

2. Қатысушылар өздері таңдап алған тұлға туралы толық мәліметтерді жеткізе білуі қажет.

3. Қатысушылар таңдап алынған тұлға жайында Мәшһүр Жүсіп қандай деректер келтіреді, қандай тарихи оқиға арқылы тұлға бейнесін ашады және басқа да дерек көздерінен жинаған қосымша мәліметтерімен толықтырып салыстырады. Мәшһүр Жүсіп мұрасының тарихи, әдеби, рухани маңызын, қажеттілігін, тұлға туралы деректерінің мәнін жүйелеп талдау талап етіледі.

4. Қорғаушының деректерді мол жинауы, жүйелеп сараптай алуы, өз тұжырымының дәлелділігі, жаңашылдығы, тұлғаның тарихи-әдеби орнын аша білуі, жүйелілігі, баяндау тілі мен стилі, бірізділігі мен уақыт көлеміндегі ұтымдылығы, сөз саптау шеберлігі бағаланады.

5. Жұмыс арнайы дайындалған слайд арқылы қорғалады. Берілетін уақыт: 5-7 минут. Уақыттан асып кетсе қазылар алқасы тарапынан ескерту жасалып, баяндама тоқтатылады.

6. Оқушылардың деректерді Мәшһүр Жүсіп фольклорлық жазбаларынан жинау қажеттігі ескеріледі.

V бағыт: «Мәшһүр Жүсіп Көпейұлының фольклорлық мұрасы. Би-шешендер, жырау-ақындар».

1. Қатысушыларға Мәшһүр Жүсіптің қазақ халқының би-шешендері, жырау-ақындары туралы фольклорлық жазбаларының ішінен келесі тізімде көрсетілген бір тұлғаны таңдау ұсынылады.

«Би-шешендер»: Төле би, Қазыбек би, Мөңке би, Байдалы би, Едіге би, Шоң би, Шорман би, Торайғыр би, Бөлтірік би, Ақтайлақ би, Тайтеке би, Үкібай би, Досбол би, Тайкелтір би, Жиренше, Избасты, Байдалы шешендер;

«Жырау-ақындар»: Асан қайғы, Бұқар жырау, Көтеш Райымбекұлы, Жанак Сағындықұлы, Шернияз Жарылқасұлы, Орынбай Бертағылұлы, Мәделі Жүсіпқожаұлы, Шортанбай Қанайұлы, Шөже Қаржаубайұлы, Ұлбике Жанкелдіқызы, Күдеріқожа Көшекұлы, Ақмолла Мұхамедиярұлы, Біржан Қожағұлұлы, Базар Оңдасұлы, Ақан сері Қорамсаұлы.

2. Қатысушылар өздері таңдап алған тұлға туралы толық мәліметтерді жеткізе білуі қажет.

3. Таңдап алынған тұлға жайында Мәшһүр Жүсіп қандай деректер келтіреді, қандай тарихи оқиға арқылы тұлға бейнесін ашады және басқа да дерек көздерінен жинаған қосымша мәліметтерімен толықтырып салыстырады. Мәшһүр Жүсіптің мұрасының тарихи, әдеби, рухани маңызын, қажеттілігін, тұлға туралы деректерінің мәнін жүйелеп талдау талап етіледі.

4. Қорғаушының деректерді мол жинауы, жүйелеп сараптай алуы, өз тұжырымының дәлелділігі, жаңашылдығы, тұлғаның тарихи-әдеби орнын аша білуі, баяндау тілі мен стилі, жүйелілігі, бірізділігі мен уақыт көлеміндегі ұтымдылығы, сөз саптау шеберлігі бағаланады.

5. Жұмыс арнайы дайындалған слайд арқылы қорғалады. Берілетін уақыт: 5-7 минут. Уақыттан асып кетсе қазылар алқасы тарапынан ескерту жасалып, баяндама тоқтатылады.

6. Оқушылардың деректерді Мәшһүр Жүсіп фольклорлық жазбаларынан жинауы қажеттігі ескеріледі.

5. Қаржыландыру

5.1. Облыстық «Мәшһүр Жүсіп оқуларының» аудандық (қалалық), кезеңдерін қаржыландыруды тиісті білім органдары жүзеге асырады.

5.2. Облыстық байқау қатысушыларының жол жүру шығындары жіберуші тарапынан төленеді.

6. Жұмыс органдары

6.1. Облыстық «Мәшһүр Жүсіп оқулары» байқауын дайындау, өткізу жөніндегі ұйымдастыру жұмыстарын жүзеге асыру мен үйлестіру мақсатында Ақмола облысы білім беру басқармасы бұйрығы негізінде Ұйымдастыру комитеті құрылады.

6.2. Ұйымдастыру комитеті облыс білім беру басқармасының, облыстық мекемелердің қызметкерлерінен, жоғары оқу орындарының ғалымдарынан, жергілікті басқару органдарының мамандарынан құрылады.

6.3. Ұйымдастыру комитеті:

- байқауды өткізудің жалпы тәртібін белгілейді, тікелей басшылық жасайды;
- байқаудың материалдарын бұқаралық ақпарат құралдарында жариялайды.

7. Қазылар алқасы

7.1. Облыстық «Мәшһүр Жүсіп оқулары» байқауы қазылар алқасының құрамы төрағадан және алқа мүшелерінен тұрады.

7.2. Қазылар алқасы:

- қатысушылардың өнерін 10-ұпайлық жүйемен бағалайды;
- жеңімпаздарды анықтайды, жүлделі орындарды белгілейді.

8. Байқауды қорытындылау және марапаттау рәсімі

8.1. Облыстық «Мәшһүр Жүсіп оқулары» байқауының қатысушыларын марапаттау рәсімі салтанатты түрде өткізіледі.

8.2. Байқау жеңімпаздары әр бағыт бойынша I, II, III дәрежелі дипломдармен марапатталады. Барлық қатысушыларға сертификат беріледі.